

Otkrivanje nepoznata pjesničkog opusa Mije Škvorca

Vladimir Lončarević*

Hrvatski svećenici od početka su razvoja pisane kulture u hrvatskom narodu zauzimali na mnoge načine važno i izvrsno mjesto u književnome stvaralaštvu. Prvo kao anonimni začinjavci, zapisivači, sastavljači, prepisivači i tiskari, a potom kao beletristi i kritičari na mnoge su načine u njemu sudjelovali, dok su ga neki od njih — primjerice Mavro Vetranović, Marin Držić, Bartol Kašić, Matija Divković, Juraj Habdelić, Antun Kanižlić, Andrija Kačić Miošić i mnogi drugi, presudno obilježili.

I dok je prisutnost katoličkih svećenika u hrvatskoj književnosti do približno polovice 19. st. manje–više poznata i vrednovana, druga polovica 19. st, a osobito 20. st. nisu u tom pogledu ni izdaleka osvjetljeni. Dapače, rašireno je uvjerenje, ako ikakva uvjerenja naša kultura uopće o tome ima, da je književni prinos svećenika u posljednjih sto pedeset godina u svakom pogledu minoran i uglavnom nevrijedan ikakva istraživanja. Činjenice međutim govore sasvim drukčije, jer je primjerice samo književna kritika nezamisliva bez prinosa svećenika Jakše Čedomila, Ante Petravića, Jovana Hranilovića i Kerubina Šegvića, Stanka Petrova, Mate Meštrovića, Drage Šimundže i Vladimira Horvata, estetika bez Antuna Mahnića, Hijacinta Boškovića, Rajmunda Kuparea, pjesništvo bez Milana Pavelića, Izidora Poljaka, Ivana Šarića, Gašpara Bujasa, Jeronima Kornera, Alekse Kokića, Serafina Mičića, Ivana Goluba, Janka Bubala i brojnih drugih, kao i proza bez Frana Biničkoga, Narcisa Jenka, Marka Vežića, Nedjeljka Subotića, Hrvoja Bora, te drama bez Ferde Rožića, Hrvoja Bana i Ivana Zirduma. Razumije se, književnoumjetnički gledano, svećenički opus nije ujednačen: kreće se od vrhunskih umjetničkih ostvarenja do šablonskih radova. Ali on je prisutan i nezaobilazan.

Neki od naših svećenika pjesnika i književnika ostali su nažalost gotovo posve nepoznati široj javnosti, prije svega zbog neobjavljenosti svojih radova. Tek će manji krug prijatelja i poštovatelja znati da su književno stvarali. Među značajnicima toga kruga svećenika pisaca među prvima je o. Mijo Škvorc, isusovac, pomoćni biskup zagrebački, izvanredan propovjednik, erudit i literat, istinski zaljubljenik u književnost. Tko je makar imao u rukama samo njegovu knjigu *Vjera i nevjera*, taj

* Dr. sc. Vlado Lončarević, Ured predsjednika Republike Hrvatske, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb. Adresa: Pantovčak 241, 10000 Zagreb. E-pošta: vladimir.loncarevic@predsjednik.hr

se mogao uvjeriti u izvanredno široku i duboku opću Škvorčevu kulturu, gdje književnost zauzima istaknuto mjesto. U njoj se, jednako u svjetskoj i hrvatskoj, o. Škvorc suvereno kreće, sa snažnim osjećajem za umjetničku vrijednost literature, ali i s istančanim smislom da razluči duhove i otkrije idejne i duhovne slojeve pojedinih djela i opusa. Jednako se tako čitatelj mogao uvjeriti i u njegov bridak esejistički stil, čitku dinamičnu sintaksu, bogat leksik.

O. Škvorc i sam je bio pjesnik, ostavivši iza sebe zamašan opus od oko pet stotina pjesničkih ostvarenja različitih tematskih zaokupljenosti, vrsta i žanrova. Malo je toga nažalost objavljeno. Razloge valja tražiti u skromnosti njegove osobe, ali i u povijesnim prilikama, točnije neprilikama u kojima je morao živjeti od svoje mladosti do smrti. Ipak, pisao je cio život, pjevao vođen žarom vjere u Isusa Krista, kojemu je predao svoj život i svoje svećeništvo, vođen primjerima velikana kojima se nadahnjivao. Među njima je bio i blaženi Ivan Merz, tada sluga Božji, od smrti na glasu svetosti. Kao njegov štovatelj, napisao je u povodu 30. obljetnice njegove smrti zbornu recitaciju, koja se ovdje objavljuje u povodu Škvorčevih jubileja: 90. obljetnice rođenja i 20. godišnjice smrti.

Prigoda dopušta samo kratku raščlambu. Prije svega može se uočiti da zborna recitacija pripada nekad katoličkim pjesnicima omiljenom prigodničkom pjesničkom žanru, danas nažalost, neopravdano, gotovo zapuštenom. Stil i forma ove recitacije upućuju na moguće uzore koje je mogao imati pred očima, među kojima su bez sumnje i brojni kršćanski epiliji, epske pjesme i recitativi prijašnjih stoljeća.

Nakana da načini zbornu recitaciju za Suradnice Krista Kralja u znatnoj mjeri, zbog vrste izvođača, djelomice i publike, uvjetuje poetičke značajke toga pjesničkog djela te pretpostavlja didaktičku komponentu i emocionalnu angažiranost. Zborne recitacije stoga često krase patos, glagolska imperativnost, vokativnost, uskliknost izričaja, dinamična izmjena duljih i kratkih stihova, kao i zbornih i solo dionica. Recitacija *Ivanu bratu — sestre* ima sve te značajke, ali ipak odudara donekle od uobičajenih radova te vrste. Naime on zanemaruje klasičnu epsku gradaciju što redovito započinje uvodnim invokacijama, ulazeći odmah u srž, u »veliku tajnu« Merzove duše — zahvaćenost Marijom, na koju će nakon početnih stotinjak stihova prebaciti svu vokaciju i vokativnost sve do kraja, kada će u zanosnu patosu glas pjesnika — zborni glas sestara — ponovno molitveno–zazivno biti upućen Ivanu, »čedu Marijina svibnja«. Samim tim, iako »vodi priču«, Škvorc ne dopušta sebi upasti u prepričavanje Merzova života, već prije svega upućuje na njegov unutarnji život — posvećenost Bogu, predanost Mariji — kao na uzor i milost za nas.

Premda ne nužno, recitativ traži srok. Škvorc se njime poslužio, ali ne robuje shemi — pušta da se slobodno kreće među stihovima. Neke će rime zazvučati pritom pomalo »nategnuto«, na štetu umjetničke uvjerljivosti (moglo se naći boljih rješenja): npr. »U času tame / Iz srca Tvoga / i Srca Bezgrešne Mame!« No neke će dionice biti izvanredno lirične: »Što to blista pred očima? / Što to počima / U ovim noćima / Bjelasat se na njivama oko nas? / Tko to iz otajnog svijeta dolazi po nas?« Stih nije istosložan, već vrlo raznolik. No i srokovna i slogovna sloboda ne znače nered. Naprotiv, Škvorc formu drži u stezi i suvereno vodi dinamiku recita-

tiva. Iako ovdje nemamo oznaka odnosno uputa za izvedbu, možemo predmnijevati da su mimika, gesta i pokret, ton i boja glasova uvelike pridonijeli uvjerljivosti ovoga umjetničkog ostvarenja pred publikom.

Valjalo bi imati pred očima sav pjesnikov opus da bi se ovo djelo stavilo u cjelovit kontekst. Ali da je Škvorc imao pjesnički dar, o tome nema sumnje. Možemo se nadati da će Škvorčev pjesnički opus uskoro biti objavljen barem u izboru, kako bi bio zaslužen pridružen brojnim svećeničkim perima, kritički ocijenjen i ubrojen u hrvatsku književnu povjesnicu prošloga stoljeća.

Ivanu bratu — sestre

*Napisano 17. i 18. IV. 1958. g. kao zborna recitacija
za Suradnice Krista Kralja prigodom tridesete godišnjice smrti dr. Ivana Merza.¹*

<i>Ivane, brate! Smijem li reći</i>	Gorjelo srce Ivana brata.
Veliku tajnu bratske ti duše?	U srcu mladu
Reci!	Ljubav je htjela svu ljepotu
Nisi Ti velik, nisi Ti silan,	Drugoga srca da hvata.
Jer si poznavo' rječnik i knjigu...	Ali njene su majčinske ruke
Nisi!	Ladicu srca — iz Banjaluke
Ti si k'o dijete pred nama nevin,	Vodile snažno kroz olujne buke
Čudesno stidljiv, stidljiv pred nebom...	U zagrljaj Božje mirne luke...
Ti si k'o dijete!	
Tebe je majka tvoja zemaljska	A kad su nad krovom garnizona
pustila sama,	
Ali Te primi Velika Mati...	U mračnoj atmosferi Beča
Mati nebeska!	Zvonila jutarnja i večernja zvona,
Ona je znala drhtaje jutra,	Ivane, tvoje srce sjeća
Sutonske šutnje, ponoćne slutnje,	Sjajna Madona:
Tajnu dubine, patnju iznutra,	
Gdje nam u bijesu gromovi tutnje...	Ivane, dijete, nisi ti rođen
Ona je znala,	Da budeš po tom smetištu vođen!
Znala je, kako na stazi života	Ni čar kavana — ni vihor plesa,
Klupko se nevolje klupča i mota.	Ni ushit boje — ni žudnja mesa,
Ona je znala,	Ni lijepa knjiga — ni čari stila,
Kako je srce jednog mladića	Ni topla soba — niti idila,
Nalik na polje kod Berezine,	Ni žamor mase — il kazališta –
Gdje se u stravi krvoprolića	Ah, ništa i ništa
Napada. bježi, gori i gine...	Ne će u tvoje srce ući,
Ona je znala...	Niti će živjet u tvojoj kući!
Zato su njene Bezgrješne ruke	Marijo! Kako oštre riječi!
Posegle s neba do Banjaluke!	Tako zar tvoja ljubav čudna,
U tom je gradu	Mirna, topla, sveta i budna
	Groznice mladog časnika liječi?

1 Znakovi za tehničku izvedbu u ovom prijepisu su izostavljeni. Nalaze se u Arhivu Postulature Ivana Merza u Zagrebu.

O sada znadem, zašto u brda
 Alpiska — strma, ledena, tvrda
 Šalješ to dijete — bijelo k'o snijeg!
 Navala to je — to nije bijeg!
 To Ivan osvaja ne Italiju,
 Već onaj beskraj, gdje se kriju
 Naša božanstva i demoni svi!
 Gdje raste sotona — il svetac zri!

Divna si, Majko, blještava sva u
 Presretnoj brizi — Unsere liebe Frau!

Marijin program, planovi njeni,
 Ne mogu ostat u Bečkoj sjeni.
 Ivana vodi sve dalje i dalje –
 Iz carskog Beča u Pariz ga šalje.
 Biblioteke ili muzeje –
 Gospa ga sama kroz sve aleje
 Vodi sve dalje na goru onu,
 Gdje u tri popodnevna sata
 Krist je u krvi
 Postao prvi
 Spasitelj čovjeka brata!

Kako si divna, o Notre Dame!

Kako mu čuvaš blistavi plam!

U toj će školi svetosti zrele
 Usisat Ivan ideje smjele,
 Čelik načela, silne principe,
 Koji od Božjeg zanosa kipe!

Ti si ga, Majko, učila sve to –
 Kroz svaku zimu, kroz svako ljeto!

Tu će uzljubit bijednoga gosta,
 Jadnika ispod seinskog mosta.
 Tu će u svijetlu čudesnog Lurda
 Upiti znanje Božjeg apsurdna.
 Kako si divna, o Notre — Dame!
 Kraj Tebe Ivan nije sam!

Tu će uzljubit svetu tišinu
 Hramova starih.
 Tu će se penjat u plavu visinu
 Neba kroz misu i svemir žrtve.
 Tu će pohađat noću mrtve.
 Postom se trapat danju,
 Bićem i bdijenjem po noći.

Tu će gubiti oči
 Ljubeći istinsku ljubav,
 Misleći vazda na nju...

*Kako si dobra! Kako si divna,
 Milostivna!*

O, onda se mlad i jak i tvoj
 Vraća u našu učmalu bijedu.
 Dolazi amo — na hrvatska tla,
 Gdje se u apokaliptičkom redu
 Nižu fantastična zla!

*Hvala Ti, Sveta
 Za miris tog cvijeta!*

I tu je — u očinskom našem domu –
 Saznao i za onaj put, što ide
 od svete i nevine želje
 Kroz kratkotrajno veselje
 Prema vidljivom slomu...
 Ti si ga pratila, k'o svoga Krista,

U trci zemaljskim planetom
 Sudbina je njegova bila ista
 Kao sudbina njegova Spasa.
 Tvojega Sina
 Dok je krvario svijetom...

*O, Majko s visina, o divna,
 Milostivna!*

Nebom je naše povijesti sjeko
 Staze božanske — široko, daleko,
 I kao golemo magnetsko sunce,
 Ko svemirska, privlačna, opojna sila
 Koja se po svim stranama slila,
 Prekrila doli, prešla vrhunce,
 Prošla asfaltom u gradske kuće,
 I blatnim putem do zaselaka
 Čudesno jaka –
 Ko uskrskuće –
 On je za sobom povukao brojne
 Protiv sotone u redove bojne,

*Hvala Ti, hvala!
 Ti si nam Ivana dala! Hvala Ti,
 dovijeka hvala!*

Zašto su zastale povorke mladih?
 Što su to čuli?

koga su sreli?
 Ta nije to lik u zlatnoj paradi.
 Nije to bankir ni buržuj truli.
 Niti senzacije nit slave želi...

Ne želi, Majko, ne želi!

Ah, iz njegov teče, razlijeva se, buja
 K'o vodopad bistri misaonih struja
 Istina — Istina — Istina sva čista
 Istina Isusa Krista!

Istina, Majko, tvogega Krista!

Riječi su tekle — kovane Duhom,
 U kovačnici srca na nakovnju Žrtve.
 Nahranjeni bijelim anđeoskim kruhom,
 Zvonile su kao zvučne trublje rata
 I apostolata!

Biblija i Toma i nauka Rima,
 Što je sav ushićen prima;
 Taj svijet, što mu ga u srcu slika
 Svaka papina nova enciklika;
 Riječi, što ih Pontifeks daje
 Za naše raspete naraštaje —
 Sve je to na pjeDESTALU
 Njegove sudbine
 Gradilo u sjaj visine
 Silnu katedralu.

*Hvala Ti, Majko, svih katedrala,
 Do vijeka hvala!*

Ko rubinska zrnca krunice žive
 Spliciše naš Ivan tolike mlade
 Kristu za krunu — Gospi za dar.
 Svi mu se dobri dive.
 Ali on sam i zatvoren tako
 U svoga Boga
 Želi, da njegov nutarnji žar
 Sve ih Višnjemu dade.
 Koliko puta je plako

Koliko puta je plako,
 Ko mala duša pod zvijezdom u daljini,
 Ko sitni cvijet pod stijenom u planini!
 Koliko uzdaha, smutnji i skandala,
 Rugla i sramote, prezira i zlobe,
 Naša mu je bijeda za nagradu dala!

Najljepše nade gasnu u cvatu,
 Ko krhko staklo želje se drobe,
 Svaka minuta u svakome satu
 Puni mu dušu tajnom težinom —
 Pondus amoris —
 Tišti ga ljubav, ko apostola,
 Koji sav gori, popljuvan, strt —
 Za svoju braću raspet od bola
 Iduć u smrt!

*Hvala Ti, Majko, hvala
 Što si nam Ivana dala!*

Kad ga je prije 30 ljeta
 Požnjela ljubav s ovoga svijeta,
 Kad nam ga nebo dobro ote,
 Ipak je među nama ostao
 Spomenik tihe dobrote.
 Ivane brate! Ti si postao
 Signum — semafor — putokaz bijeli,
 Na raskršću zabluda mračnih
 Što srca i duhove dijeli.
 Svijetlo nad valovljem ovih dana,
 Krik iznad misli uskotračnih,
 Poziv u času bogomraka,
 Zvijezda prepuna jasnih zraka...
 Ko ljubav duše bliz i drag
 Ostavljaš zlatni mirni trag
 Jači od zore, nalik na dan
 Prokletom rodu darovan,
 Veliki dan
 Obasjan
 Božanskim Srcem i Duhom!

*Nalik na dan — obasjan
 Oltarskim Suncem i Kruhom!*

Pozivaš sve
 Pozivaš sve
 Bijedne, slomljene, beskućne, jadne.
 Prodane, izdane, smrznute, gladne.
 One iz potkrovlja, gdje sove tule;
 One iz podruma, gdje štakori skaču;
 One iz fabrika, gdje glasno Boga hule;
 One iz škola, gdje otrov dnevno žvaču...
 I ateiste sviju šara,
 Materijaliste svakog kroja
 I kršćane slabog žara
 I srca puna nepokoja —
 Sve — sve — sve!

Pozivaš sve — i po nama!
 Po sestrama tvojim sestrama vjernim
 Bijelog i ljiljanskog srca...
 Po nama, koje je dirnuo zov
 I glas, i zapovijed jasna:
 S Ivanom, lovcem Božjeg Srca,
 Pođite i vi u lov!
 Lovci na duše! Lovite duše! Tražite
 ljudske sudbine!

Hvatajte, dižite, nosite
 Sve u svježije visine!
 Idite! S Bogom prkosite
 Svakom zlu!
 Po našem tlu
 Sipajte vatru, oganj iz ognjišta duše!
 Vatru s neba!
 Smrznuto srce je treba!
 Milost je njezino ime!
 Ljubav je njezina tajna!
 Dobrota njena reklama!
 Kada se iz vas ruše
 Kristalni slapovi sreće nad svime,
 Što vas okružuje –
 Zar da vas plaši tama?
 Ili srce što vas optužuje?
 Ponori, grijesi i rugla
 Što se iz svakog ugla
 Cerekaju Vama ko njemu?

*O Majko, vječna Ti hvala,
 Što si nam poziv dala!*

Vi ste u svemu
 Ivanu bratu nevine sestre,
 Rođene u isti trenutak
 Svetoga zvanja
 U Golgotskoj tami,
 Golgotskoj drami –
 Kad vas je iz Srca probodenog
 Odakle ključaše ljubavi vrutak,
 Vadio jednu po jednu
 Malu i bijednu
 I stavljao Isus u Srce Mami
 U Golgotskoj tami
 U Srce Bezgrješnoj Mami!
 Otad ste iz Srca probodenog
 Prešle i u posjed Srca Njenog!

Majko — Roditeljice naša –

od srca hvala!
 Suradnice Krvi i Kristova Raspela!

Evo nas — rođenih — iz Srdaca obaju!

Neka vas vodi milost bijela
 i odluka zrela
 u sjeni Raspela

I u sjaju
 Kraljevske trnove Krune!
 Neka vas vodi kroz milijune!
 S Ivanom bratom za milijune!
 Žrtvujte ovo par sekundi
 Lomnog života!
 I dvjesta trista bolnih rundi
 dnevni strahota!
 Ne stojte! Ne zastajkujte više
 Ni sante leda, ni okrutne kiše,
 Ni pustoš, niti samice smrti,
 Ni bunkeri gladi, ni jal zlikovaca,
 Ni sramota, što se dnevno na vas baca,
 Nit ikakva prijetnja, što kraj vas koraca,
 Ne će vas nikada strti!

Evo nas — Raspeti –
 Rođenih s Ivanom
 U času tame
 Iz srca Tvoga
 i Srca Bezgrješne Mame!

Idite! Ivanov grob, kao i Kristov,
 Nije postaja tuge — nego sreće!
 Od njega, evo
 i put smjeliji
 i duh zanosniji
 i pogled zreliji

i korak ponosniji
 kreće — kreće — kreće
 Po Božjem planu u svijet među braću
 što griješe i mole plaču...

Vidite li?
 Da li nova zora žari crtu našeg nebosklona?
 Što to sja pred dušom milijuna?
 Što to blista pred svim očima?
 Što to počima
 U ovim noćima
 Bjelasat se na njivama oko nas?
 Tko to iz otajnog svijeta dolazi po nas?

Isuse Kralju! Ti si to! Ti si, Ljubljeni,
Ti si!

Nisi daleko, Raspeta Ljubavi, nisi!
Ti si to — krvav i velik — ljubav i mir!
Ti si — ocean sreće — radosti prozirni vir!
Ti — željo svih klijetki srca, ushite volje,
Vodo, Plačo i Raju — beskrajno zlatno polje!
Ti transcendentni kraju –
odakle zvijezde raskošno sjaju,
Srebrom posipljuć putove naše,
Vodeć nas k Tvome besmrtnom kraju,
K Ocu i Duhu

Kroz Crveno more po suhu...

Što da se duše,

Što da se živci,

Što da se tvoje

Kćeri i sestre boje,

I ljubljene što da se plaše?

Ivane, čuvaj stado malo,

Što ga je Srce dobrog Pastira

Sebi odabralo!

O gle, pred Suncem Danica sja!

To naša mala zahvalnost

Našu Majku i sreću i radost,

I u njoj svibanj i trajnu mladost

Kraj Isusa Kralja pozdravlja.

Majko, samo ta riječ nam na usta

Dolazi,

Kroz srce prolazi

Ko magnetska silnica i vuče

K Tebi!

I jer Te volimo — do smrti volimo –

Vruće, vruće te molimo,

U godini Lurda i Masabjela,

U vijeku tamne apostazije

Iznad Evrope, Afrike, Azije –

Dviju Amerika i Australije,

Neka Tvoja Bezgrešnost bijela

Sva srca srećom i mirom zalije!

*Majko! S Ivanom bratom pred tvojim
grudima*

Molimo, da i po nama, kćerima,

U jutrima, podnima i večerima,

Donosiš Isusa ljudima!

Nije ovo luksuz — niti prazan zvuk!

Ovo je glas apostolke, koja s tobom ide

— Les saintes vont en enfer — sveci
idu u pakao,

U predgrađa, gdje laje vuk;

K prokletima, gdje urla zvjer –

Les saintes vont en enfer!

S Kristom, koji je plakao...

Ivane brate! Orle Božji! Viteže smjeli,

Viteže bijeli!

Čelik obrano, betonski zide svojih sestara!

Inspiraciju našega rada!

Daj da plamen s tvoga žara

Iznad sela, iznad grada

Plamsa — svijetli — žarko gori

Ko sunce u ljetnoj zori...

I da cijeli svijet osjeti,

Gdje se diže, gdje se penje

Kroz sve duše i tjelesa,

Sa dna zemlje u nebesa

Sveto novo ozdravljenje!

Da se usred sniježnih bura

Javi sunce u krasoti,

Javi nebo u ljepoti,

Podigne temperatura.

Ivane, čedo Marijina svibnja,

čedo cvjetnog Bogorodičina maja!

Malo tvoga sjaja

izlij u nas!

Malo raja

postavi među nas!

Krista — Gospu — nebo cijelo,

Veliko — sunčano — bijelo

Htjele bismo svijetu dati,

Da bi moro uzdrhtati

Preporođen, cvjetan, sretan

I Božanski pramaljetan!

Po nama u svakom srcu razbij grijeha kamen!

Po nama u svaku dušu stavi Kristov znamen!

Po nama u svakom biću pali Trojstva plamen!

Hvala Ti! I Amen!

Hvala Ti! I Amen!

o. Mijo Škvorc